

Μακεδονικά

Τόμ. 26 (1987)

Αφιερύεται εις την μνήμην Χρίστου Ευαγγ. Λαμπρινού, Αθανασίου Ιω. Κωνσταντινίδου

Γεώργιος Κ. Παπάζογλου, Μεταφρασμένα
τουρκικά έγγραφα του μετοχίου «Ορφάνη» της
Μονής Διονυσίου Αγίου Όρους (1535-1733)

Χ. Μπακιρτζής

doi: [10.12681/makedonika.1090](https://doi.org/10.12681/makedonika.1090)

Copyright © 2015, Χ. Μπακιρτζής

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μπακιρτζής Χ. (1987). Γεώργιος Κ. Παπάζογλου, Μεταφρασμένα τουρκικά έγγραφα του μετοχίου «Ορφάνη» της Μονής Διονυσίου Αγίου Όρους (1535-1733). *Μακεδονικά*, 26, 387-388. <https://doi.org/10.12681/makedonika.1090>

Καταστροφή τῶν Τειχῶν.
Βιβλιογραφία.
Κατάλογος σχεδίων καὶ εἰκόνων.

Γ. Ι. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ

Γεώργιος Κ. Παπάζογλου, Μεταφρασμένα τουρκικά ἔγγραφα τοῦ μετοχίου «'Ορφάνη» τῆς μονῆς Διονυσίου Ἁγίου Ὁρους (1535-1733), Ἀρχεῖον Καβάλας, ἀρ. 1, Δημοσιεύματα Διογραφικοῦ Μουσείου-Μουσείου ἔργων Πολυγνώτου Βαγῆ, Καβάλα 1987, σελ. 110, πίν. ΧΙΙ.

Στὰ ἐγκαταλειμμένα στὸ Πράβι (Ἐλευθερούπολη) Ν. Καβάλας κατάλοιπα τοῦ μητροπολίτη Ἐλευθερουπόλεως Σωφρονίου Σταμούλη (1885-1960) ἀνακάλυψε ὁ σ. χφ.-τετράδιο μὲ 13 μεταφρασμένα στὴν ἑλληνικὴ τουρκικὰ ἔγγραφα, ποὺ χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸ 1535 ἕως τὸ 1733 καὶ ἀφοροῦν τὶς ἰδιοκτησιακὲς σχέσεις τῆς μονῆς Διονυσίου Ἁγίου Ὁρους μὲ τὸ μετόχι «'Ορφάνη» Παγγαίου, «ἀνατολικῶς τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Στρυμῶνος περὶ τὰ ὀκτὼ χιλιόμετρα» (σ. 93). Δώδεκα ἀπὸ τὰ δεκατρία πρωτότυπα τουρκικὰ ἔγγραφα ἐνετόπισε ὁ σ. στὸ ἀρχεῖο τῆς μονῆς Διονυσίου. Τὰ ἔγγραφα εἶχαν μεταφραστεῖ ἀπὸ τὸν Δημήτριον Σάββα Σερραῖον καὶ ἐγράψαν στὸ τετράδιο τὸν Ἀπρίλιον 1913 ἀπὸ τὸν Κωνσταντινοπολίτη Διονυσιάτη μοναχὸ Δομέτιον, ὅπως ἀπέδειξε ὁ σ. «Ὁ μοναχὸς αὐτός, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ ἀρχείου τῆς μονῆς, προχώρησε κατὰ τὰ τέλη τοῦ περασμένου καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ παρόντος αἰῶνα σὲ μὴ κατὰ τάξιν καὶ τακτοποίηση—πολλὲς φορὲς καὶ ἀποκατάσταση τῶν φθαρμένων ἀπὸ τὸ χρόνο—ἐγγράφων τῆς μονῆς. Τότε, ὅπως φαίνεται, πρόσθεσε σὲ πολλὰ ὀθωμανικὰ ἀλλὰ καὶ ἑλληνικὰ ἔγγραφα τῆς μονῆς (στὸ verso), ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀρίθμηση, καὶ κάποιες σημειώσεις» (σ. 27). Τὰ μεταφρασμένα στὴν ἑλληνικὴ ἔγγραφα χρησιμοποίησαν στίς μετὰ τὸ 1913 προσφυγῆς τῆς μονῆς γιὰ τὴ διεκδίκηση τοῦ μετοχίου καὶ γιὰ τὴ διασφάλιση τῆς περιουσίας τῆς ἀπὸ τοὺς καταπατητές. Τὸ χφ.-τετράδιο δόθηκε στὸν Σωφρόνιον Ἐλευθερουπόλεως ἀπὸ τὸν Γαβριὴλ Διονυσιάτη στίς 19 Μαρτίου 1930. Τὸ Ὅρφάνι ὑπαγόταν στὴ δικαιοδοσίαν τῆς μητρόπολης Ἐλευθερουπόλεως.

Αὐτὲς καὶ ἄλλες συναφεῖς πληροφορίες παρουσιασμένες μὲ λεπτομέρεια καὶ μεθοδικότητα περιλαμβάνονται στὰ πέντε κεφάλαια τῆς εἰσαγωγῆς: 1. Τὸ τετράδιο τῶν μεταφρασμένων ἐγγράφων. 2. Ὁ φάκελος τῶν τουρκικῶν ἐγγράφων τῆς μονῆς Διονυσίου. 3. Ὁ γραφείας τοῦ τετραδίου τῶν μεταφρασμένων ἐγγράφων. 4. Τὸ μετόχι τῶν Ὁρφάνων καὶ οἱ ἀγῶνες γιὰ τὴ διάσωσή του. 5. Ὁ κάτοχος τοῦ τετραδίου τῶν μεταφρασμένων ἐγγράφων. Εἰδικὰ στὸ 4ο κεφάλαιο σκιαγραφεῖται ἡ ἱστορία τοῦ μετοχίου ἀπὸ τὸν 16ο αἰ. ἕως τὴν ἐρήμωσή του στὴ δεκαετία τοῦ 1930 καὶ οἱ προσπάθειες τῆς μονῆς Διονυσίου νὰ διασφαλίσῃ τὴν κυριότητα τῆς ἰδιοκτησίας.

Ἀκολουθεῖ ἡ δημοσίευση τῶν δεκατριῶν ἐγγράφων μὲ ἕκταξ καὶ ἐπιμελημένο σχολιασμὸ σὲ θέματα τοπογραφικὰ περιοχῆς Παγγαίου, Χαλκιδικῆς καὶ Λήμνου, ὅπου ἡ μονὴ Διονυσίου εἶχε μετόχια, θέματα φορολογικὰ τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας, ἡμερολογιακὰ Ἐγίρας καὶ ἀπὸ γεννήσεως Χριστοῦ. Παρατίθενται ἐπίσης σχόλια προσηγορικὰ καὶ σχόλια σὲ ἀξιώματα τῆς τουρκικῆς ἱεραρχίας. Γίνονται ἐπίσης συσχετισμοὶ μὲ ἄλλες μεταφράσεις τῶν ἰδίων τουρκικῶν ἐγγράφων, τὶς ὁποῖες βρῆκε ὁ σ. στὸ ἀρχεῖο τῆς μονῆς Διονυσίου, ὅπως ἐπίσης συσχετισμοὶ μὲ πληροφορίες ἀπὸ ἄλ-

λα δημοσιευμένα ή ἀδημοσίευτα έγγραφα. Τὸ σύνολο τοῦ σχολιασμοῦ δίνει λεπτομερῆ εἰκόνα τοῦ μετοχίου Ὁρφανίου ἀπὸ τὸν 16ο αἰ. ἕως σήμερα. Ἐχὼ τῆ γνώμη ὅτι τὰ τοπογραφικὰ σχόλια, κυρίως ὅσα ἀφοροῦν τὸ μετόχι Ὁρφανίου, θὰ ἦταν παρουσιασμένα μὲ ἐποπτικότερο τρόπο, ἐὰν συνοδεύονταν ἀπὸ χάρτη καὶ τοπογραφικὸ διάγραμμα.

Ἡ ἐργασία κλείνει μὲ χρήσιμο «Εὐρετήριο προσώπων, τόπων καὶ πραγμάτων» καὶ εἰκονογραφεῖται μὲ φωτογραφίες τῶν δώδεκα πρωτότυπων τουρκικῶν ἐγγράφων. Θὰ περίμενε κανεὶς καὶ 1-2 φωτογραφίες τοῦ χφ. - τετραδίου, καὶ ὡς μαρτυρία καὶ ὡς δεῖγμα τῆς καλλιγραφικῆς γραφῆς τοῦ μοναχοῦ Δομετίου.

Ἡ ἐργασία τοῦ Γ.Π. εἶναι χρήσιμη γιὰ πολλοὺς λόγους. Πρῶτον, παρουσιάζει μὲ ἐπιμέλεια, λεπτομέρεια καὶ βιβλιογραφικὴ ἐνημέρωση πρωτογενὲς ὕλικό, χρήσιμο γιὰ τὴ μὴ γραφεῖσα ἀκόμη ἱστορία τῆς περιοχῆς Παγγαίου καὶ τῶν σχέσεών της μὲ τὸ Ἅγιον Ὄρος κατὰ τοὺς μεταβυζαντινοὺς καὶ νεωτέρους χρόνους. Εἶναι καὶ ἐπικαιρὴ μὲ τὸν πρόσφατα παρουσιάσθηκα γιὰ τὴν ἴδια περίπου περιοχὴ τρεῖς ἐργασίες μὲ τὸν γενικὸ τίτλο *Continuity and Change in Chalkidiki and the Strymon* (J. Lefort, H. Lowry, V. Dimitriadis) στὸ *Continuity and Change in Late Byzantine and Early Ottoman Society*, ἐκδότες A. Bryer καὶ H. Lowry, Birmingham-Washington D.C. 1986. Σὲ ἐξέλιξη βρίσκεται ἐπίσης τὸ ἀρχαιολογικὸ πρόγραμμα ἐπιφανειακῆς ἐρευνας (ἐπισκόπησης) στὴν περιοχὴ τοῦ δέλτα τοῦ Στρυμόνα, πού ἔχει ἀναλάβει ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία καὶ ἡ Βρετανικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν. Δεύτερον, ἀποδεικνύει ἀκόμη μία φορὰ τὴ χρησιμότητα τῶν τουρκικῶν πηγῶν γιὰ τὴν ἀντλησὴ ἱστορικῶν πληροφοριῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἱστορία τῆς Μακεδονίας κατὰ τοὺς μεταβυζαντινοὺς χρόνους καὶ ἐπαναφέρει στὸ προσκήνιο τὴν ἀνάγκη προώθησης τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν στὸν τομέα τῆς τουρκικῆς γλώσσας καὶ παλαιογραφίας. Τρίτον, ἀποτελεῖ τὸ ἀπαραίτητο φιλολογικὸ καὶ ἱστορικὸ ὑπόβαθρο γιὰ τὴν ἀνάληψη ἀρχαιολογικοῦ προγράμματος ἀνασκαφικῆς ἐρευνας τοῦ μετοχίου Ὁρφανίου, πού θὰ εἶναι ἡ δεύτερη προσπάθεια ἐρευνας μεταβυζαντινοῦ χρόνου στὴ Βόρεια Ἑλλάδα—ἡ πρώτη ἦταν ἡ ἐρευνα τὰ Σιδηροκάσια τῆς Χαλκιδικῆς (1976-1978) ἀπὸ τὸ Κέντρο Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὴν Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Παρισίων, ἀκόμη ἀδημοσίευτη. Τέλος, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἐπαρχία εἶναι γῆ παρθένα, ἡ ὁποία ἀνταμείβει τὸν ἀρχαιοδίφη ἐπιστήμονα πού τὴν καλλιεργεῖ.

X. ΜΠΑΚΙΡΤΖΗΣ

Colin Renfrew, Maria Gimbutas, and Ernestine S. Elster (eds), *Excavations at Sitagroi*, Vol. 1, The Institute of Archaeology, The University of California, Los Angeles, 1986, σ. I-XXI + 1-504, ἔγχρωμοι καὶ μαυρόασπροι πίνακες, σχέδια (ISBN 0-917956-51-56).

Ἄν ὁι σελίδες πού ἀκολουθοῦν δὲν ἦταν μία παρουσίαση-κριτικὴ βιβλίου, θὰ μπορούσαν νὰ ἔχουν τὸν τίτλο «Ἡ νεολιθικὴ καὶ ἡ πρώιμη ἐποχὴ τοῦ χαλκοῦ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς ἐνρύτερης τῆς περιοχῆς μὲ τὴν προοπτικὴ τῆς δημοσίευσης τῆς ἀνασκαφῆς τῶν Σιταγρῶν». Ἡ ἀνασκαφὴ αὐτὴ εἶχε σαφεῖς στόχους ἤδη ἀπὸ τὴν ἑναρξὴ τῆς (1967), στόχος πού ἦδη εἶχαν διαγραφεῖ μὲ διάφορα ἄρθρα τοῦ Renfrew, κατὰ κύριο λόγο, ἀλλὰ καὶ κάποιων συνεργατῶν του. Οἱ στόχοι αὐτοὶ ἦταν, σὲ γενικὲς γραμμές: ἡ πολυδιάστατη ἐπιστημονικὴ συνεργασία γιὰ τὴν προσέγγιση τοῦ θέματος τοῦ περιβάλλοντος-οἰκολογίας-οἰκονομίας, ἡ προσέγγιση τοῦ προβλήματος τῶν ἀρχῶν